

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАВЧАЛЬНО-НАУКОВА УСТАНОВА
«АКАДЕМІЯ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ»

ШІРІНЯН ЛАДА ВАСИЛІВНА

УДК 336.368

**ФІНАНСОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Науково-дослідному фінансовому інституті Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління» Міністерства фінансів України, м. Київ.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
ЛОНДАР Сергій Леонідович,
Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління» Міністерства фінансів України, віце-президент «Академії фінансового управління» (м. Київ)

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
АЛЕКСЕЄНКО Людмила Михайлівна,
Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту Тернопільського національного економічного університету МОН України (м. Тернопіль),
завідувач кафедри обліку та фінансів

доктор економічних наук, професор
ШКОЛЬНИК Інна Олександрівна,
ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України» (м. Суми),
проректор із навчальної та науково-педагогічної роботи, професор кафедри фінансів

доктор економічних наук, професор
ОХРІМЕНКО Оксана Онуфріївна,
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» МОН України (м. Київ),
професор кафедри міжнародної економіки

Захист відбудеться « 24 » жовтня 2014 року о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.853.01 Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління» Міністерства фінансів України за адресою: 04119, м. Київ, вул. Дегтярівська, 38–44, к. 910.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління» Міністерства фінансів України за адресою: 04119, м. Київ, вул. Дегтярівська, 38–44.

Автореферат розісланий « 23 » вересня 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради Д 26.853.01
кандидат економічних наук, доцент

С. С. Гасанов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Забезпечення стабільності розвитку страхового ринку країни суттєво пов'язане з дієвими інструментами фінансового регулювання. Відзначаючи важливість досягнутих результатів у цьому питанні українських учених Л. М. Алексеєнко, В. Д. Базилевича, О. І. Барановського, В. Д. Бігдаша, Н. М. Внукової, О. О. Гаманкової, Т. А. Говорушко, А. М. Єрмошенко, О. М. Залєтова, О. В. Козьменко, Г. В. Кравчук, С. Л. Лондара, М. В. Мниха, Л. В. Нечипорук, С. С. Осадця, А. Л. Самойловського, А. А. Супруна, Н. В. Ткаченко, В. М. Фурмана, Т. В. Цихан, І. О. Школьник, Я. П. Шумелди й інших, таких зарубіжних учених, як К. Торбон, Г. Мурат, П. Хадвик, В. Доу, Й. Петерсон і Р. Баррас, І. Мей і Н. Поп, Д. Бленд, А. А. Гвозденко, Дж. Кілбі, Р. Кілн, Дж. Мішель, В. А. Сухов, К. Е. Турбіна, Д. Хемптон, В. В. Шахов, Р. Т. Юлдашев та інших, слід зауважити, що нині залишаються не розробленими повною мірою теоретико-методологічні і концептуальні засади фінансового регулювання страхового ринку, питання недостатньої кількості й ефективності фінансових інструментів, проблеми неоптимальності розподілу гравців на страховому ринку.

Практично відсутня участь страхового ринку України в забезпеченні страхового захисту незаможного населення. Одним зі шляхів розв'язання цієї проблеми може стати запровадження мікрострахування як нового соціально спрямованого інструменту регулювання страхового ринку. Проблемні питання розвитку мікрострахування вивчалися такими зарубіжними вченими, як В. Браун, К. Черчилль, В. Джин-Квон, М. Маккорд, М. Орессіо та В. Сідху, М. Морріс, І. Келлі та А. Гінчерман, російським ученим Є. Гребеншиковим, українськими науковцями Г. В. Колєсніковою та В. І. Ляшенком – з позицій страхування мікрокредитів, Н. А. Фойгт – з позицій медичного обслуговування. Загалом доводиться констатувати відсутність фінансового забезпечення і програм добровільного страхування в Україні для незаможних верств населення і малого бізнесу; недостатню підтримку розвитку і регулювання соціально значущих видів страхування, відсутність концептуального розв'язання цієї проблеми.

Податки є одним з найважливіших фінансових інструментів регулювання. Аналізу й окремим аспектам оподаткування у страхуванні було присвячено праці українських учених А. В. Василенко, О. Д. Вовчак, О. О. Гаманкової, Т. І. Єфименко, О. М. Залєтова, О. М. Кисельової, С. Л. Лондара, О. О. Охріменко, В. С. Приходька, Т. А. Ротової, А. М. Соколовської, К. В. Шелехова, зарубіжних учених В. В. Шахова, А. А. Гвозденка та вітчизняних практиків Ю. А. Джигира, О. Й. Сосіса, О. В. Машаро, О. Л. Завади. Є певна кількість пропозицій, проте єдину думку щодо

оптимального податкового регулювання фахівці та учасники страхового ринку ще не сформували. Актуальним є дослідження можливостей збільшення податкової віддачі від основних учасників страхового ринку України і запровадження нових моделей оподаткування з метою підвищення ефективності фінансового регулювання страхового ринку.

Оскільки превентивні заходи, що спрямовуються на виявлення і запобігання несприятливих ситуацій, поліпшують результативність фінансового регулювання, то в страхуванні існує потреба в контролі за ризиками для мінімізації збитків і протидії страховим злочинам. Окремим аспектам питання фінансового забезпечення превентивних заходів і пруденційного нагляду присвячені праці В. Г. Баранової, Л. В. Временко, О. В. Корват, Н. М. Резнік та ін. Економіко-правові проблеми запобіжних заходів і проблеми запобігання страховому шахрайству вивчали вітчизняні автори Л. В. Андрущенко, А. М. Єрмошенко, О. Й. Жабинець, В. Л. Пластун, О. М. Теревус, Я. П. Шумелда, російські вчені О. І. Алгазін, М. С. Жилкіна, М. Ф. Галагуза і В. Д. Ларічев та ін. Не заперечуючи важливості запропонованих цими авторами підходів, слід зазначити, що залишаються не розробленими: питання підвищення дієвості превентивної функції страхування в Україні, фінансового забезпечення запобіжних заходів, удосконалення фінансового аудиту страховиків, систем протидії страховому шахрайству на мікро- і макроекономічному рівнях.

Таким чином, наукова та практична значимість зазначених питань, їх недостатня теоретична розробка, необхідність підвищення ефективності фінансового регулювання страхового ринку України зумовили вибір теми і логіку дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно із плановою темою науково-дослідної роботи Науково-дослідного фінансового інституту Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління» Міністерства фінансів України «Фінансовий сектор України в системі забезпечення інноваційного економічного зростання» (номер державної реєстрації 0112U003360, термін виконання 2012–2014 рр.).

Частина результатів дослідження пов'язана з виконанням держбюджетної теми кафедри економічної теорії та міжнародної економіки Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького «Дослідження соціально-економічних наслідків ринкових перетворень у постсоціалістичних країнах» (номер державної реєстрації 0107U010948, наказ Міністерства освіти і науки України № 510/03 від 21.11.2007, термін виконання 2007–2012 рр.).

Результати дослідження щодо оцінки рівня конкурентоспроможності страхового ринку Німеччини одержано за міжнародною програмою DAAD

згідно з «Меморандумом про співпрацю між Міністерством освіти України та Німецькою службою академічних обмінів (DAAD)» (спільний україно-німецький проект А/10/05542 під керівництвом автора, термін виконання 2010–2011 рр.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розв’язання комплексної проблеми, пов’язаної з ефективністю інструментів фінансового регулювання страхового ринку України в сучасних умовах та розробка науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо його удосконалення.

Реалізація поставленої мети визначила необхідність вирішення таких **завдань**:

- дослідити теоретико-концептуальні основи і виявити актуальні проблеми фінансового регулювання страхового ринку України;
- проаналізувати й узагальнити досвід фінансового регулювання діяльності страхових компаній у країнах Європи для його можливого застосування в Україні;
- дослідити теоретико-методологічні засади моніторингу і фінансового регулювання конкуренції на страховому ринку;
- виявити закономірності і тенденції розвитку страхового ринку України;
- запропонувати шляхи підвищення ефективності діяльності і регулювання розподілу страховиків України на ринку залежно від розмірів активів і доходів;
- оцінити передумови запровадження мікрострахування в Україні в контексті посилення соціального захисту населення;
- здійснити аналіз податкового регулювання діяльності вітчизняних страховиків і розробити пропозиції щодо вдосконалення чинної методології оподаткування страхових компаній;
- визначити джерела фінансового забезпечення превентивних заходів з метою підвищення ефективності фінансового регулювання страхового ринку на макроекономічному і мікроекономічному рівнях;
- розробити теоретичні та практичні рекомендації щодо механізмів посилення регуляторної протидії страховому шахрайству;
- удосконалити методику фінансового аудиту страхової компанії як форми контролю і необхідної умови регулювання діяльності суб’єктів страхового ринку;
- розробити наукову концепцію фінансового регулювання страхового ринку України.

Об’єктом дослідження є фінансове регулювання страхового ринку.

Предмет дослідження – сутність, інструменти та прикладні аспекти фінансового регулювання страхового ринку України.

Методи дослідження. У роботі застосовано спектр загальнонаукових і спеціальних *методів* дослідження: системний підхід – для виявлення специфіки економічних процесів на страховому ринку як частини фінансового ринку України; узагальнення – для визначення понятійного апарату; порівняльний аналіз – для дослідження зарубіжного досвіду; статистичний аналіз – для дослідження функціонування страхового ринку та зіставлення фактичних даних; економіко-математичне моделювання – для регресійно-кореляційного аналізу впливу окремих факторів на фінансові результати страховиків і страхової галузі, обґрунтування переваг оподаткування прибутків страховиків; екстраполяція – для прогнозування еволюції розподілу страховиків за розмірами; графічний аналіз – для відображення одержаних залежностей фінансово-економічних показників та економічних закономірностей; опитування населення як метод соціологічного дослідження – для визначення ринкового попиту на страхування населення з низьким рівнем доходів.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти України, що регулюють страховий ринок; матеріали Міністерства фінансів України; Міністерства доходів і зборів України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України (Нацкомфінпослуг); об'єднань страховиків України, країн Євросоюзу; офіційні статистичні дані; офіційні річні звіти (форми 1, 2, 3 фінансової звітності) всіх вітчизняних страхових компаній за роки їх діяльності; матеріали міжнародних конференцій і симпозіумів, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених з питань фінансового регулювання страхування; інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження. Нові результати сукупно розв'язують важливу наукову проблему – формування теоретико-методологічних засад та обґрунтування практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності фінансового регулювання страхового ринку України. Найбільш важливими теоретичними та практичними результатами, які характеризують новизну дослідження й особистий внесок автора, є такі:

уперше:

– розроблено наукову концепцію фінансового регулювання страхового ринку України, яка передбачає поступальний розвиток ринкових механізмів у страхуванні внаслідок комплексного використання інструментарію державної складової регулювання, саморегулювання, самоврядування, неформального регулювання, використання нових фінансових інструментів та методів впливу на економічні процеси на страховому ринку, що дає змогу в сучасних умовах збільшити повноту виконання страховим ринком своїх функцій через більш ефективний перерозподіл фінансових ресурсів учасників ринку, підвищення рівня фінансового забезпечення страхового захисту відповідних майнових

інтересів, збільшення інвестиційної привабливості страхування, зростання бюджетних надходжень, підвищення соціальних стандартів населення України;

– обґрунтовано доцільність обмеження регулятором максимального розміру активів страховиків величиною не вище 30 % активів усіх страховиків ринку, що дає змогу знизити ризик дефолтного впливу надвеликих страховиків на національну економіку, підвищує стійкість останньої у випадку системних глобальних кризових явищ;

– виявлено характерні для українського страхового ринку розмірні ефекти у вигляді позитивної кореляції між показниками доходу, чистого прибутку та розміром активів страхових компаній, а також негативної кореляції між показником рентабельності активів і розміром активів страховиків в діапазоні їх активів від 60 млн грн до 100 млн грн., врахування яких дає змогу страховикам оптимізувати управління активами та покращити фінансовий стан страхових компаній;

– доведено можливість підвищення фіскальної ефективності податкового регулювання страховиків через запровадження оподаткування фінансового результату від усіх видів діяльності (фінансової, інвестиційної, основної операційної та іншої операційної) страхових компаній на єдиних методологічних засадах оподаткування прибутку підприємств, що може бути використано для забезпечення достатнього рівня надходжень до доходної частини державного бюджету, зменшення мотивації для страховиків з ухилення від сплати податків, сприяння розвитку вітчизняного страхового ринку;

– розроблено концептуальні засади та показано доцільність впровадження мікрострахування як нового інструмента фінансового регулювання страхового ринку України в частині забезпечення функції захисту майнових інтересів населення, домогосподарств і бізнесу з низькими доходами, яка обґрунтовується виявленою експоненціальною залежністю між прийнятними страховою премією, відшкодуванням і кількістю потенційних клієнтів та забезпечується широким спектром розроблених фінансових інструментів для різних категорій страхувальників в тому числі з урахуванням можливостей державно-приватного партнерства, можливістю надання податкових пільг соціальної спрямованості;

удосконалено:

– теоретико-методологічний підхід щодо змісту складових механізму фінансового регулювання страхового ринку, який, на відміну від існуючих, включає в розгляд сукупність взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих елементів: методи, інструменти, форми і заходи з реалізації фінансового регулювання; законодавче та інформаційно-аналітичне забезпечення;

– методику оцінки конкурентоспроможності страхового ринку України на основі використання авторської системи кількісних оцінок, що передбачає три послідовні етапи: попередній етап економіко-правового аналізу, основний етап аналізу конкурентоспроможності страхового ринку, допоміжний етап дослідження структури страхового ринку і дає змогу розширити інформаційну базу фінансового регулювання;

– підходи щодо використання інструментарію фінансового регулювання страхового ринку за рахунок врахування нового інтегрального показника конкурентоспроможності страхового ринку – середнього геометричного від коефіцієнта концентрації страховиків й індексу Герфіндаля-Гіршмана, а також умов і правил мікрострахування, максимальних розмірів активів, нормативних показників конкуренції, критеріїв конкурентоспроможності, що дає змогу підвищити ефективність механізму фінансового регулювання;

– класифікацію витрат і надходжень для вітчизняних страхових компаній, в якій, на відміну від існуючих, відокремлено інвестиційну діяльність від фінансової, визначено відповідний перелік операцій, пов'язаних із зазначеними видами діяльності, що дає змогу визначати склад відповідних грошових потоків та базу для оподаткування прибутків за видами діяльності страховика;

– механізм фінансово-економічного і правового забезпечення превентивних заходів у вигляді створення обов'язкових накопичувальних фондів, які мають різні рівні регулювання: державно-приватний фонд запобіжних заходів на засадах державно-приватного партнерства, фонди страхових гарантій і превентивних заходів, резерви превентивних заходів на мікрорівні, що дає змогу підвищити загальний рівень захисту суспільства від ризиків;

– методику проведення фінансової аудиторської перевірки з урахуванням елементів фінансового аналізу у вигляді групи показників платоспроможності, ділової активності і фінансової стійкості, що дає змогу підвищити якість аудиторського висновку під час аудиторської перевірки страховика, ефективність контролю і регулювання діяльності суб'єкта страхового ринку;

дістали подальшого розвитку:

– визначення дефініції «фінансове регулювання страхового ринку» з урахуванням державного регулювання, саморегулювання, самоврядування і неформального регулювання як цілеспрямованого і послідовного застосування суб'єктом регулювання обов'язкових для виконання учасниками страхового ринку норм і правил, способів, форм і методів впливу на економічні процеси, що мають місце на страховому ринку, на діяльність учасників страхового ринку та їх взаємовідносини за допомогою інструментів фінансового регулювання;

– тлумачення сутності поняття «страхового шахрайства», яке, на відміну від існуючих, враховує свідомо протиправну поведінку різних суб'єктів

страхових відносин, внаслідок чого такі суб'єкти отримують можливості незаконного використання умов договору страхування на свою користь; економіко-правові підходи до оцінки страхового шахрайства, як продукту мотивації і можливостей суб'єкта шахрайства в умовах асиметрії інформації, а також до формування комплексу заходів щодо регулювання протидії страховому шахрайству на мікроекономічному, регіональному, макроекономічному рівнях;

– обґрунтування гіпотези щодо зменшення обсягів премій і доходів від страхової діяльності внаслідок зниження конкуренції на страховому ринку України на підставі виявлених автором високих кореляційних залежностей доходів, страхових премій, концентрації страховиків, показника конкуренції від кількості страховиків на ринку;

– підходи щодо підтримки рішень з державного регулювання страхового ринку з метою уникнення диспропорцій у наданні страхових послуг на ринку на основі результатів оцінювання розподілу страховиків, з одного боку, за активами, який виявляє вузький логнормальний розподіл із максимумом близько 10 млн грн, малою дисперсією, з іншого – за доходами, який демонструє спадну експоненціальну залежність і свідчить про нерівномірний розподіл.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці пропозицій, спрямованих на удосконалення фінансового регулювання страхового ринку, і зумовлене можливістю застосування отриманих результатів науковцями і фахівцями в галузі фінансово-економічного аналізу і страхування, уповноваженими органами регулювання страхового ринку. Використання результатів дисертаційної роботи дає змогу підвищити дієвість інструментів фінансового регулювання страхового ринку, удосконалити фінансовий менеджмент страхових компаній та поліпшити фінансово-економічні результати їхньої діяльності, сприяє розв'язанню проблеми асиметрії інформації. У дисертації запропоновано зміни та доповнення до Податкового кодексу, Господарського кодексу і Законів України: «Про страхування», «Про захист економічної конкуренції», нормативних розпоряджень й актів на основі нового понятійного інструментарію дослідження і одержаних результатів.

Наукові результати і висновки дисертації використані в діяльності окремих установ та органів державного регулювання страхового ринку, що підтверджується відповідними довідками про впровадження, наведеними в додатках дисертації: Комітету Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності (акт упровадження № 04-39/40-142 від 22.03.2013); Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління» (довідка № 77020-27/1176 від 30.12.2013); Ліги страхових організацій України

(довідка № 289 / III-6 від 25.06.2013); Харківського союзу страховиків (довідка № 14 від 20.06.2013).

Розробки щодо мікрострахування використовують у практичній діяльності страхової компанії «АСКО Донбас Північний» (акт упровадження від 05.02.2013 р.).

Частина результатів дослідження і пропозиції знайшли практичне застосування в навчальному процесі Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького при викладанні дисциплін «Ринок фінансових послуг», «Страхові послуги», «Державне регулювання економіки» за програмами підготовки бакалаврів і магістрів відповідного фахового спрямування (довідка про впровадження № 224/03 від 18.06.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. Особистий внесок полягає у формулюванні нових ідей і перевірці авторських гіпотез, обґрунтуванні положень дисертації, аналітичних і чисельних розрахунках, обробці даних, побудові економіко-математичних моделей, аналізі результатів і підготовці матеріалів до публікації. Усі наукові результати, що виносяться на захист, висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, одержані автором особисто та викладені в опублікованих працях, більшу частину яких підготовлено й оприлюднено одноосібно. З публікацій, які написані у співавторстві, використані лише ті результати, що одержані самостійно.

Апробація результатів дисертації. Матеріали дисертації були оприлюднені й обговорювалися на 25 міжнародних конференціях і семінарах, серед яких: «Соціально-економічні наслідки ринкових перетворень в постсоціалістичних країнах» (Черкаси, 2007 та 2009); «Фінансово-правові засади перспектив розвитку України» (Хмельницький, 2010); «Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки» (Тернопіль, 2009 і 2013); «Фінансова система України: проблеми і перспективи розвитку» (Київ, 2009); «Фінанси України» (Дніпропетровськ, 2010); «Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика» (Луцьк, 2011 і 2013); «Економіка та менеджмент: перспективи розвитку» (Суми, 2011); «Розвиток фінансової системи в сучасних умовах» (Київ, 2011); «Світові тенденції та перспективи розвитку фінансової системи України» (Київ, 2011); «Методологічні та практичні аспекти менеджменту в параметрах національної економічної моделі» (Черкаси, 2012); «Актуальні питання фінансової та бюджетно-податкової політики в контексті реалізації Програми економічних реформ на 2010–2014 роки» (Київ, 2012); «Страховий ринок: потенціал розвитку в умовах економічної нестабільності» (Київ, 2012); «Страховий ринок України в умовах фінансової глобалізації» (Київ, 2012); «Проблеми формування систем управління в умовах глобалізації: теорія,

методологія, практика» (Черкаси, 2012); «Страховые интересы современного общества и их обеспечение» (Саратов, 2013).

Результати дисертації в повному обсязі доповідалися й обговорені на наукових семінарах Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління» Науково-дослідного фінансового інституту Міністерства фінансів України, Національного університету харчових технологій.

Публікації. Результати дослідження автора опубліковано в 49 наукових працях, з яких безпосередньо автору належать 45 праць обсягом 51,4 друк. арк.: 1 – індивідуальна монографія обсягом 25,7 друк. арк. [1]; 1 – монографія у співавторстві (автору належить 6 друк. арк.) [2]; 29 – статті у фахових наукових виданнях (автору належить 17,5 друк. арк.) [3–31]; 18 – матеріали і тези доповідей міжнародних конференцій загальним обсягом 2,2 друк. арк. [32–49].

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, 6 розділів основного тексту, висновків, списку використаних джерел (667 найменувань на 69 сторінках), 8 додатків і викладена на 539 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 457 сторінок (у т. ч. 32 сторінки повністю зайняті рисунками і таблицями), які містять 85 формул, 33 рисунки, 70 таблиць в основному тексті. Загальний обсяг додатків – 14 сторінок, які містять 6 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, сформульовано основні одержані результати, визначено їх наукову новизну та практичне значення, відображено особистий внесок автора, наведено відомості про апробацію результатів роботи й обсяг публікацій, структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ дисертації «**Теоретико-концептуальні засади фінансового регулювання страхового ринку**» присвячено огляду літературних джерел, важливих для розв'язання завдань, сформульованих у дисертації, визначенню місця дисертації в розв'язанні наукових проблем й охоплює критичну оцінку наукового доробку вітчизняних і зарубіжних учених щодо поняття «фінансове регулювання страхового ринку», систематизацію актуальних проблем фінансового регулювання, аналіз сучасної системи державного регулювання страхового ринку України, європейський досвід.

У дослідженнях, присвячених економічній сутності регулювання діяльності як суб'єктів страхового ринку, так і суб'єктів економіки загалом, автори зазвичай розглядають державне регулювання і зазначають, що його основою є різні засоби адміністративного, економічного та правового впливу.

У дисертації доведено, що, залежно від обраного критерію і суб'єкта регуляторної дії, регулювання страхового ринку можна тлумачити з різних позицій. Аргументовано, що поняття «фінансове регулювання страхового ринку» має враховувати поділ такого регулювання на такі види, як державне регулювання, саморегулювання, самоврядування і неформальне регулювання і визначатися як цілеспрямоване і послідовне застосування суб'єктом регулювання обов'язкових для виконання учасниками страхового ринку норм і правил, способів, форм та методів впливу на економічні процеси, що мають місце на страховому ринку, на діяльність учасників страхового ринку та їх взаємовідносини за допомогою інструментів фінансового регулювання з метою фінансового забезпечення страхового захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, перерозподілу фінансових ресурсів серед учасників страхового ринку.

Головними об'єктами регулювання в нашому дослідженні є страховий ринок, його фінансові потоки, доходи і витрати його учасників. Зміст фінансового регулювання страхового ринку полягає в накопиченні, розподілі та перерозподілі фінансових ресурсів на мікро- і макрорівнях.

У дисертації обґрунтовано погляд на ідентифікацію фінансового регулювання як елементу державного регулювання страхового ринку і відображено у визначенні автора, згідно з яким суб'єктом регулювання є держава. Метою такого регулювання є не лише забезпечення страхового захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, ефективного розподілу фінансових ресурсів серед учасників страхового ринку, а й залучення інвестиційних ресурсів у національну економіку, соціальних компенсацій, впливу на макроекономічну рівновагу, динамічного розвитку страхового ринку й економіки країни загалом.

Систематизація наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів дала змогу визначити інструменти фінансового регулювання страхового ринку. Останні охоплюють фінансові інструменти, важелі, правила, методи, засоби або прийоми, норми і нормативи: 1) податки; 2) платежі у фонди цільового призначення і резерви запобіжних заходів; 3) кредити; 4) податкові й інші стимули; 5) державні інвестиції, субсидії, дотації та цільова допомога; 6) штрафи і санкції, заборони, приписи; 7) квоти; 8) валютний курс; 9) нормативи платоспроможності; 10) нормативи інвестування коштів страхових резервів; 11) нормативи формування страхових резервів; 12) норматив витрат на ведення справи; 13) нормативи щодо перестрахування; 14) нормативні показники концентрації і конкуренції на страховому ринку; 15) нормативи конкурентоспроможності страхового ринку; 16) умови і принципи формування доходів, нагромаджень і фондів на страховому ринку; 17) умови і принципи фінансування та кредитування; 18) тарифи страхування;

19) умови і нормативи обов'язкового і загальнообов'язкового страхування; 20) види фінансових продуктів і грошових документів у вигляді контракту, кредитної угоди, контракту лізингу та факторингу, депозитної угоди і вкладу, цінних паперів (акції, облігації, сертифікати) із зазначенням відсотків, дивідендів; 21) умови і правила страхування і мікрострахування; 22) норми статутного капіталу і максимального розміру активів; 23) регламентація процедури банкрутства страхових компаній.

Аналіз інструментів фінансового регулювання страхового ринку засвідчив, що основними державними органами, які здійснюють фінансове регулювання страхового ринку, є Кабінет Міністрів України (близько половини інструментів) та Нацкомфінпослуг (чотири інструменти).

Розглянуто переваги і недоліки державного регулювання страхового ринку України в сучасних умовах. Визначено актуальні проблеми фінансового регулювання страхового ринку, і серед них виділено такі, що знайшли розв'язання у наступних розділах дисертації.

Вивчення європейського досвіду фінансового регулювання страхового ринку й аналіз його особливостей показало, що таке регулювання базується на концептуальних засадах Директив платоспроможності «Solvency I» і «Solvency II». За допомогою порівняння виявлено, що чинне українське страхове законодавство переважно базується на європейській моделі Першої Директиви і суттєво відрізняється від сучасної системи фінансового регулювання країн ЄС. У роботі сформульовано шляхи вдосконалення фінансового регулювання страхового ринку України з метою гармонізації його з європейськими нормами.

У другому розділі дисертації «Тенденції розвитку і регулювання конкурентоспроможності страхового ринку України» визначено закономірності функціонування і тенденції розвитку вітчизняного страхового ринку, запропоновано розв'язання проблем, пов'язаних із фінансовим регулюванням страхового ринку.

Запропоновано комплексну оцінку конкурентоспроможності страхового ринку на основі використання авторської системи кількісних оцінок і критеріїв, що передбачає послідовні етапи: попередній – етап економіко-правового аналізу; основний – етап аналізу конкурентоспроможності страхового ринку; допоміжний – етап додаткового аналітичного дослідження структури ринка.

На етапі економіко-правового аналізу визначено відповідність фактичних показників ринку встановленим нормам. Виявлено проблему низького рівня інвестування коштів страховиків у вітчизняну економіку. Запропоновано законодавчо унормувати запровадження нових фінансових інструментів; розширити перелік напрямів, що дозволені для представлення коштів страхових резервів; розробити механізми конвертації цінних паперів, якими володіють

страховики, в інші цінні папери і удосконалити механізм дострокового їх викупу.

У межах основного етапу аналізу конкурентоспроможності страхового ринку запропоновано новий підхід, згідно з яким показники страхового ринку визначаються альтернативно на базі: 1) чистих страхових премій ЧП; 2) валових страхових премій ВП; 3) доходів Д від основної операційної діяльності; 4) активів А.

Запропоновано регламентацію нового інтегрального показника конкурентоспроможності IC , який визначається добутком коефіцієнта концентрації CR_4 й індексу Герфіндаля – Гіршмана HHI за формулою (1) і характеризує конкурентоспроможність страхового ринку за різними рівнями забезпечення (табл. 1):

$$IC = \sqrt{CR_4 \cdot HHI} \quad (1)$$

Тут коефіцієнт CR_4 визначає у відсотках частку обсягів послуг (премій, доходів або активів) перших чотирьох страховиків, показник HHI є сумою квадратів ринкових часток обсягів послуг (у відсотках) усіх страховиків на ринку.

Таблиця 1

Кількісні критерії забезпечення конкурентоспроможності ринку*

Рівні (оцінка)	Критерії	Пояснення
Оптимальний (відмінно)	$0 < IC \leq 30$	Конкурентоспроможність є найвищою і оптимальною. Розподіл послуг рівномірний.
1 рівень (добре)	$30 < IC \leq 180$	Ринок є пропорційно розподіленим серед учасників. Конкурентоспроможність висока.
2 рівень (задовільно)	$180 < IC \leq 350$	Конкурентоспроможність ринку і монополізація є невисокими. Розподіл послуг нерівномірний.
3 рівень (незадовільно)	$350 < IC \leq 650$	Конкурентоспроможність слабка і відповідає умовам монопольної конкуренції. Концентрація ринку і монополізація є високими. Консолідація страховиків може мати руйнівний вплив на економіку країни.
4 рівень (негативно)	$650 < IC \leq 1000$	Конкурентоспроможність ринку є мінімальною. Монопольне становище.

*Розроблено автором.

Апробація авторського підходу для дослідження страхового ринку України за останнє десятиліття дала змогу одержати нові результати, які показують: інтегральна конкурентоспроможність страхового ринку є задовільною на ринку

«life» страхування з показниками на рівні $IC = 280$, $HNI = 1350$, $CR_4 = 62,3\%$ і високою з показниками $IC = 50$, $HNI = 175$, $CR_4 = 15,5\%$ на ринку «non-life» страхування.

На етапі додаткового аналітичного дослідження структури страхового ринку використано показники Розенблюта, Лінда, Джині, варіації, відносної концентрації. Для ринку «life» страхування одержано, що узгодження дій страховиків, спрямованих на обмеження конкуренції, можливе в разі охоплення такою дією шести перших «life» страховиків. Для ринку «non-life» страхування з'ясовано, що узгодження дій, спрямованих на обмеження конкуренції, можливе в разі охоплення 30-ти перших страховиків.

Дослідження динаміки страхового ринку України за останнє десятиліття доводить, що чим більша фактична кількість діючих страховиків, тим меншою є фактична величина індексу Герфіндала – Гіршмана (рис. 1), чим більша конкуренція страховиків, тим меншим є показник концентрації CR_3 на ринку. Фактичне зростання значення індексу Герфіндала – Гіршмана призводить до зменшення обсягів премій і доходів від страхової діяльності на ринку України, що означає, чим менша конкуренція в Україні, тим меншим є обсяг страхових премій і доходів, що отримують вітчизняні страховики по ринку загалом.

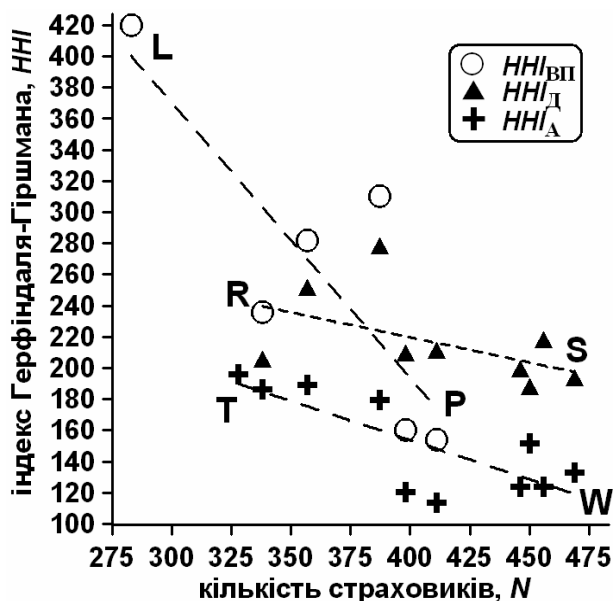

Рис. 1. Кореляція між фактичними значеннями індексу Герфіндала – Гіршмана HNI і кількістю страховиків N : HNI_A – на базі активів (лінійка TW), HNI_D – на базі доходів (лінійка RS), $HNI_{ВП}$ – на базі валових премій (лінійка LP)*

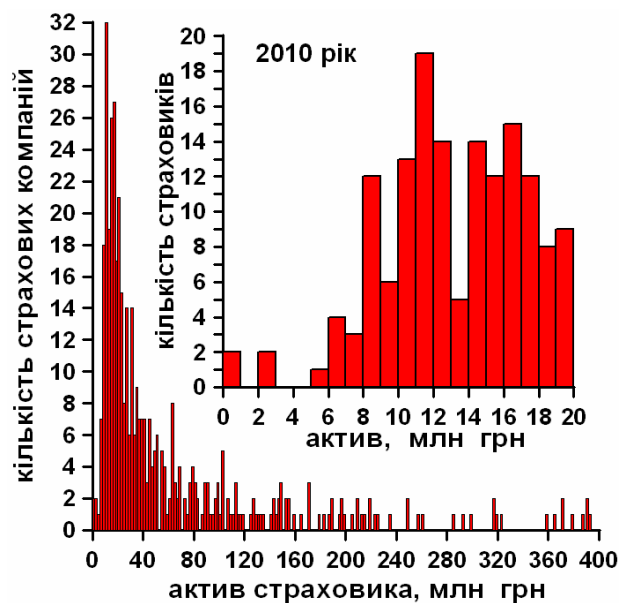

Рис. 2. Розподіл страховиків за розмірами активів у 2010 році. Розподіл є несиметричним логнормального типу з максимумом близько 10 млн грн і «хвостом» у бік більших активів*

* Розрахунки засновані на авторському підході, на звітних даних страховиків й офіційних даних регуляторних органів. Кореляція фактичних значень $HNI_{ВП}$ і HNI_A від N є сильною, для HNI_D – помірною.

Проблема підвищення ефективності фінансового регулювання страхового ринку невід’ємно пов’язана з вивченням впливу розмірів страховиків. Основними параметрами, що характеризують розмір страховика в нашому випадку були активи A і дохід D . Виявлено закономірності: по-перше, переважна частка страховиків має невеликий розмір активів, у той час як існує мала кількість страховиків з великим розміром активів; по-друге, розподіли страховиків за активами є подібними до вузького логнормального розподілу з максимумом близько 10 млн грн і нахилом у бік більших активів (рис. 2). Упродовж останнього десятиліття максимум і правий хвіст розподілу несуттєво зміщувалися до більших значень активів.

Загалом щодо страхового ринку виявлено позитивний ефект впливу розміру активів страховиків на такі показники, як обсяг премій, обсяг статутного капіталу, чистий прибуток. Показано можливість існування зони високої рентабельності для розмірів активів близько 60 млн грн та існування інтервалу розмірів від 60 млн грн до 100 млн грн, де спостерігається зменшення показника рентабельності активів PA (частка в активах обсягу чистого прибутку від основної операційної діяльності) зі збільшенням розміру активу страховика A (млн грн):

$$PA = -1,50 \cdot 10^{-3} \cdot A + 0,170. \quad (2)$$

Коефіцієнт кореляції для фактичних даних в інтервалі розмірів 60 млн грн $< A < 100$ млн грн характеризує слабкий лінійний зв’язок і негативний розмірний ефект. Прогнозне моделювання еволюції розподілу страховиків за розмірами активів виявляє можливість переходу від розподілу з одним максимумом близько 10 млн грн до бімодального розподілу з додатковим максимумом близько 60 млн грн зони високої рентабельності активів.

Дослідження виявляє проблемні компанії з розмірами активів суттєво меншими за законодавчо визначений розмір статутного капіталу (приміром, у 2010 р. таких страховиків було 11). Це пов’язано з тим, що вітчизняне законодавство не вимагає перерахунку розміру статутного капіталу із часом. Запропоновано розв’язання проблеми знецінення в часі фіксованого розміру статутного капіталу страховиків й удосконалення регулювання розподілу страховиків на ринку залежно від їх розмірів шляхом перегляду розміру статутного капіталу відповідно до чинних вимог кожні п’ять років від початку діяльності.

Світова фінансова криза 2008–2009 рр. показала, що банкрутство надвеликих фінансових компаній і страховиків може мати руйнівні наслідки не лише для страхового ринку, а й для економіки загалом. Із цих позицій

у дисертації аргументовано необхідність регламентації розмірів активів страховиків – обмеження максимальних розмірів активів страховиків, що діють на страховому ринку, згідно з яким активи будь-якого страховика мають бути меншими за 30 % активів усіх страховиків на ринку.

Виявлені розподіли страховиків України за доходами за останнє десятиліття мають вигляд спадної експоненціальної залежності із «хвостом» у бік більших доходів: більшість страховиків мають невеликі доходи, тоді як невелика частка страховиків – великий обсяг доходів.

У дисертації досліджено закономірності вітчизняного ринку «non-life» страхування і виявлено, що зростання кількості «non-life» страховиків спрямовує цей сектор страхового ринку до рівномірнішого розподілу за преміями, збільшує обсяги податкових надходжень до бюджету країни.

У **третьому розділі** дисертації **«Шляхи впровадження мікрострахування як нового соціально спрямованого інструменту регулювання страхового ринку України»** досліджено мікрострахування як новітнє економічне явище, розроблено концептуальні шляхи регулювання та розвитку мікрострахування в Україні, механізм фінансового забезпечення соціально значущих видів страхування.

Запропоновано ідею впровадження мікрострахування для населення, домогосподарств і бізнесу з низьким рівнем доходів, в тому числі на засадах державно-приватного партнерства, як на добровільній основі за допомогою комерційних постачальників послуг, так і в межах цільової державної адресної допомоги.

Сформульовано визначення, згідно з яким мікрострахування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів осіб із низькими доходами в обмін на низькі страхові премії за умов невеликих страхових сум, спрощеної системи страхування, високої частки страхових відшкодувань і невисокого прибутку постачальника таких послуг. Залежно від рівня доходів населення визначено зони їх охоплення мікрострахуванням і страхуванням.

Вивчення світового досвіду показало, що найбільший обсяг мікрострахування мають ті країни, де спостерігаються найбільші обсяги мікрокредитування: країни Азії, Латинської Америки й Африки.

Наголошено, що мікрострахування дає змогу зменшити соціальну напругу в суспільстві, а порівняння із соціальним страхуванням виявляє можливі переваги мікрострахування, оскільки: джерела коштів для здійснення мікрострахування і соціального захисту відрізнятимуться; воно передбачає швидке реагування на потреби страхового захисту та платоспроможність цільових груп незаможного населення; розмір страхового відшкодування є невеликим і тому економічний ефект від зловживань буде незначним; держава

розподілятиме тягар бюджетного фінансування і відшкодувань з постачальниками послуг мікрострахування.

Аналіз загальних рис страхових ризиків для визначення меж застосування мікрострахування і залежності функції розподілу частоти страхових подій від масштабу збитку виявляє, що мікрострахування охоплюватиме лише малі (та частково середні) за масштабом збитку ризики: потенційна можливість мікрострахового бізнесу базується на захисті населення від ризиків з великою частотою настання і невеликими витратами.

Проведене автором вибіркове опитування близько 3 тис. осіб населення України з різним рівнем статку та різних соціальних статусів показало, що більшість незаможних осіб готові сплачувати за поліс мікрострахування річну ціну до 30 грн із тарифом T на рівні до 1 % страхової суми. За іншим підходом перевірка гіпотези щодо імовірності існування кореляції між величиною бажаної страхової премії для незаможної людини та величиною бажаного страхового відшкодування дала змогу вперше одержати емпіричну закономірність щодо ринкового попиту на страхування незаможних осіб – існування експоненціальної залежності між тарифом T і кількістю опитаних Q , яку описує формула (3):

$$Q(T_i) = N_0 \exp(-T_i/T_{cp}). \quad (3)$$

Тут $Q(T_i)$ – кількість опитаних, що назвали тариф T_i , N_0 – загальна кількість опитаних осіб з низьким рівнем доходів, $T_{cp} = 3,8\%$ – середній тариф, $P_i = T_i/T_{cp}$ – бажаний відносний тариф або бажана ціна мікрострахової послуги.

На основі аналізу фінансового забезпечення мікрострахування одержано рівень рентабельності мікрострахової діяльності на рівні 7% як результат високого рівня страхових гарантій. Прогнозні розрахунки для коефіцієнта еластичності кривої попиту $\varepsilon = (P/Q)(dQ/dP)$ і кривої доходу D постачальника послуг (рис. 3) виявили нееластичний ринковий попит на послуги мікрострахування $-1 < \varepsilon < 0$ та еластичний ринковий попит на традиційне страхування $\varepsilon < -1$ з боку незаможних верств населення. Одержано, що:

бажана умова для мікростраховика – $T \rightarrow 3,8\%$,

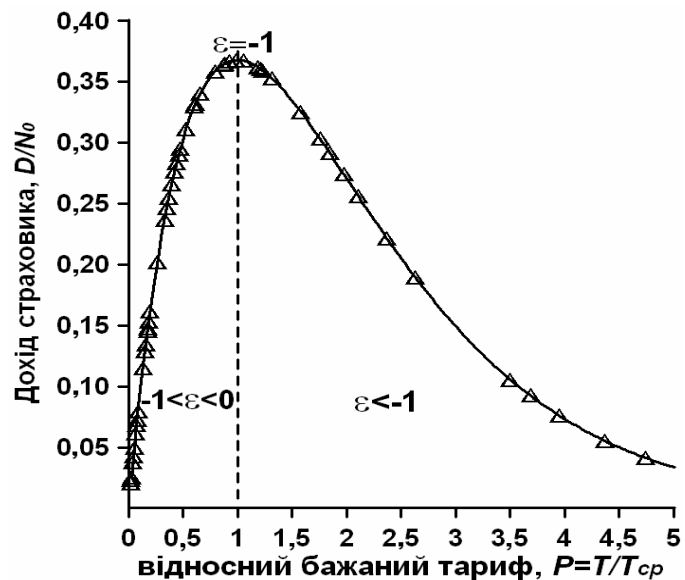
бажана умова для потенційного клієнта – $T \leq 2,7\%$.

З метою започаткування мікрострахової діяльності в Україні обґрунтовано доцільність використання пільгового податкового регулювання соціальної спрямованості. Мікростраховики мають бути звільнені від оподаткування в такій послідовності: перші три роки – нульова ставка податку за всіма видами діяльності; із третього по п'ятий роки включно – нульова ставка податку за мікростраховою діяльністю і на загальних засадах оподаткування для інших видів діяльності. Із шостого року мікростраховиків оподатковуватимуть на загальних засадах, аналогічно до традиційних страховиків.

У дисертації вперше визначене місце мікрострахування в системі чинного страхового законодавства і запропоновані концепційні засади впровадження та розвитку мікрострахування в Україні. Згідно із пропозицією основним гарантом мікрострахування може бути Всеукраїнська асоціація мікрострахування (ВАМ), що матиме компанію з управління, формування Гарантійного фонду мікрострахування (ГФМ) за участю держави. Розроблено комплекс заходів і нових правил для запровадження та регламентації мікрострахування, серед яких є такі: 1) види мікрострахування є добровільними, їх пропонують людям працездатного віку; 2) ГФМ формується за участю державних органів влади й управління, донорів, вступних внесків страховиків і від продажу мікрострахових полісів; 3) термін чинності договорів – один рік; 4) ВАМ гарантує згідно з договором мікрострахування виплати постраждалим страхувальникам у межах визначеного ліміту відповідальності асоціації; 5) укладання договору мікрострахування здійснюють за місцем реєстрації та/або проживання особи чи підприємця. Наголошено на доцільності законодавчого врегулювання й ухвалення «Концепції регулювання й розвитку мікрострахування на 2015–2025 роки».

Рис. 3. Дохід постачальника послуг мікрострахування D залежно від ціни $P = T/T_{\text{ср}}$ для нееластичного й еластичного попитів: символом « Δ » позначено одержані дискретні значення доходу $D_i = P_i Q_i$ за результатами опитування, суцільна крива є математичною апроксимацією за формулою:

$$D = PN_0 \exp(-P).$$

Визначено цільову аудиторію для адресного державного мікрострахування, і нові інструменти регулювання для різних категорій страхувальників – шість видів полісів мікрострахування: поліси першочергового значення – поліс мікрострахування здоров'я (у разі хвороби), поліс мікрострахування життя (у разі смерті), поліс мікрострахування майна й активів, поліс мікрострахування від нещасного випадку; поліси другочергового значення – поліс мікрострахування позики, поліс мікрострахування врожаю.

У четвертому розділі дисертації «Удосконалення фінансового регулювання у сфері оподаткування суб'єктів страхового ринку»

проаналізовано проблеми оподаткування страхувальників – юридичних осіб у рамках чинного Податкового кодексу України і запропоновано розв’язання проблем, пов’язаних із необхідністю вдосконалення податкового регулювання діяльності страхових компаній, упередження можливостей використання страхового ринку для ухиляння від оподаткування та відпливу коштів за кордон.

Чинна редакція Закону України «Про страхування» визначає поточну страхову діяльність (разом із перестраховуванням) та фінансову діяльність. Крім того, дозволено здійснення іншої операційної діяльності, що не пов’язана зі страхуванням і є аналогічною до діяльності інших суб’єктів господарювання. У дисертації запропоновано відокремити інвестиційну діяльність страховика від фінансової та співвіднести витрати з видами діяльності страхової організації, які надано в такому переліку: основна операційна діяльність (страхова діяльність разом із перестраховуванням), інвестиційна діяльність, фінансова діяльність, інша операційна діяльність (разом із діяльністю від надзвичайних подій). Згідно з таким баченням прибутки або збитки за кожним видом діяльності визначають за надходженнями і витратами щодо кожного виду діяльності, а загальний прибуток – шляхом зіставлення восьми грошових потоків: 1) грошові надходження за основною операційною (страховою) діяльністю; 2) витрати за основною операційною діяльністю; 3) грошові надходження за іншою операційною діяльністю; 4) витрати за іншою операційною діяльністю; 5) грошові надходження за фінансовою діяльністю; 6) витрати за фінансовою діяльністю; 7) грошові надходження за інвестиційною діяльністю; 8) витрати за інвестиційною діяльністю. Систематизовано і визначено перелік усіх операцій, що є складовими кожного виду діяльності. Такий підхід створює нові можливості фінансового регулювання страхового ринку. Показано, що зазначена пропозиція вимагає перегляду структури і змісту стандартних форм звітності про фінансові результати, про доходи і витрати страховика для визначення прибутку за кожним видом діяльності.

Обґрунтовано доцільність зменшення ставок оподаткування для страхових компаній за умов оподаткування прибутків страховика в розрізі видів діяльності: 15 % для основної операційної діяльності – страхування, перестраховування; 16 % – для іншої операційної діяльності; 17 % – для фінансової діяльності; 18 % для інвестиційної діяльності. Тенденція щодо зменшення ставки оподаткування має місце і в країнах – нових членах ЄС. Порівняння різних пропозицій, нормативів Податкового кодексу й авторського підходу на різних моделях оподаткування страховиків виявляє особливості і переваги нового підходу: він стимулюватиме страховиків до отримання і декларування позитивних прибутків за кожним видом діяльності окремо, а

перехід страховиків на оподаткування прибутків за видами діяльності значно зменшить можливості участі страховиків у податковій оптимізації та приховування реальних прибутків. У зв'язку з потребою підготовки і обробки звітних даних для визначення прибутку за кожним видом діяльності може виникати збільшення операційних витрат. Саме тому, доцільність використання наведеного підходу залежить від обраного критерію, який в нашому випадку полягає у забезпеченні достатнього рівня доходної частини державного бюджету та сприяння детінізації економіки.

У дисертації розкрито специфіку оподаткування страхувальників – юридичних осіб у контексті положень Податкового кодексу України. Ідентифіковано схеми мінімізації податкових зобов'язань через страхові компанії і доведено, що ухилення від оподаткування відбувається тому, що страховий платіж вноситься до складу витрат юридичної особи і зменшує прибуток. Такі дії можна вважати виявом страхового шахрайства щодо: а) працівників юридичної особи, для яких це є основним місцем роботи, оскільки вони не отримують належної заробітної плати; б) держави, оскільки бюджет недоотримує належних надходжень; в) населення, яке позбавляється суспільних благ. Саме тому фінансове регулювання страхового ринку має супроводжуватися регулюванням протидії страховому шахрайству.

Наголошено, що на кожному підприємстві завжди працюють різні за доходами категорії працівників. Особливу увагу слід звертати на співробітників із низьким рівнем доходів, соціальний захист яких має обмеження. Оскільки витрати на добровільне страхування ризиків, пов'язаних із діяльністю фізичних осіб, що перебувають у трудових відносинах із платником податку, не належать до складу витрат, то підприємство не зацікавлене в таких витратах. Обґрунтовано доцільність надання можливості підприємству забезпечити додатковий захист працівників із низьким рівнем доходів шляхом сплати страхових премій на їхню користь і дозволу вносити такі витрати до складу витрат платника податку – юридичної особи. Така пропозиція не стосується довготермінового страхування життя, довірчого управління або будь-якого виду недержавного пенсійного забезпечення, для яких діють пільгові умови оподаткування, наведені в ст. 142.2 Податкового кодексу. У кінцевому рахунку, відповідальність за відшкодування передають до страховиків, а тому держава може звільнити себе від грошових витрат у разі настання страхового випадку, що є мотивацією для впровадження зазначеного підходу.

У п'ятому розділі дисертації **«Фінансово-економічне і економіко-правове забезпечення превентивних заходів на страховому ринку»** запропоновано шляхи підвищення ефективності фінансового регулювання

страхового ринку у сфері управління накопичувальними фондами запобіжних заходів, посилення регуляторної протидії страховому шахрайству на мікро- та макроекономічному рівнях, удосконалено регламентацію фінансового аудиту страховика як форми контролю і необхідної умови регулювання діяльності суб'єкта страхового ринку.

Підвищення ефективності фінансового регулювання страхового ринку базується на використанні таких інструментів фінансового регулювання як: платежі у фонди цільового призначення і резерви запобіжних заходів, цільові надходження з державного бюджету, державні дотації та цільова допомога. На страховому ринку України ці інструменти дотепер не знаходять використання і проблема потребує розв'язання.

Запропоновано законодавчо унормувати створення обов'язкових накопичувальних фондів, що мають різні рівні регулювання: на макроекономічному рівні – державно-приватний фонд попереджувальних заходів (ДПФПЗ) на засадах державно-приватного партнерства; на рівні об'єднань страховиків – фонди страхових гарантій і превентивних заходів (ФСГПЗ); на мікроекономічному – резерв превентивних заходів (РПЗ). Відрахування до зазначених фондів і резервів вважатимуться витратами страховиків, на які буде зменшено відповідну базу оподаткування.

У дисертації запропоновано нову модель взаємодії державного і приватного секторів у галузі страхування у вигляді фонду ДПФПЗ, яка була б ефективною в разі запровадження і регламентації нових форм державно-приватного партнерства. Фактично йдеться про таку форму взаємодії держави із приватним сектором, за якої держава не передає свої функції приватним компаніям, а спільно із приватними страховиками фінансує соціально важливі заходи на постійній основі.

Джерелами формування ДПФПЗ є: відрахування страховиків від премій (не більше 0,5 % чистих премій ЧП), що надійшли за договорами добровільного страхування за звітний період; добровільні внески та пожертвування фізичних і юридичних осіб ДВ; компенсації та цільові надходження з державного бюджету України ЦН та фондів страхових гарантій і превентивних заходів ЦНФ; відсотки від розміщення тимчасово вільних коштів на депозитах %ДЗ у державних банках і придбання державних цінних паперів %ЦП; реалізовані інвестиційні ресурси в реальний сектор економіки %РІ:

$$\text{ДПФПЗ} = \text{ДПФПЗ}_{\text{поч}} + \%(\text{ЧП} + \text{ДЗ} + \text{ЦП} + \text{РІ}) + \text{ДВ} + \text{ЦН} + \text{ЦНФ} - \text{ВПЗ} \quad (4)$$

Тут $\text{ДПФПЗ}_{\text{поч}}$ – обсяг коштів фонду на початок звітної періоду, ВПЗ – сума використаних коштів на превентивні заходи у звітному періоді (витрати на

запобіжні заходи). Прогнозні розрахунки мінімального розміру ДПФПЗ на 2014 р. передбачають близько 202,8 млн грн, що дасть змогу здійснити важливі заходи щодо захисту суспільства від ризиків. Запропоновано перелік основних заходів, спрямованих на запобігання настанню страхових випадків, що можуть фінансуватися за рахунок коштів цього фонду.

Фонди ФСГПЗ на рівні об'єднань страховиків мають на меті запобігання страховим випадкам і гарантування повернення внесків вкладникам страхових компаній, які стали банкрутами. Джерелами формування фондів РПЗ і ФСГПЗ можуть бути як власні кошти страховиків, так і відрахування до резерву превентивних заходів, що передбачені страховиками.

Мотивація отримання позитивного економічного ефекту і наявність можливостей призводить до скоєння шахрайських дій з метою заволодіння чужим майном або права на нього недобросовісними учасниками ринку страхування. Результати дослідження свідчать про основні чотири сфери страхування, що найбільш підпадають під злочинні дії з боку клієнтів страхових компаній: 1) страхування життя і здоров'я – 10 % усіх шахрайств; 2) майнове страхування – 22 %; 3) страхування автотранспортних засобів – 62 %; 4) страхування домашніх тварин – 5 % усіх шахрайств.

Дослідження виявляє, що поняття страхового злочину не визначено ні в Законі України «Про страхування», ні в Кримінальному і в Цивільному кодексах України; не розкрито сутність і природу страхового шахрайства, не запропоновано параметрів страхових інструментів і механізмів запобігання випадкам страхового шахрайства. У наукових публікаціях спостерігається плюралізм думок щодо понятійного апарату страхового шахрайства, що характеризується двома підходами до зазначеної проблеми: 1) з позиції поняття «злочин» і 2) з позицій поняття «шахрайство».

На основі доробку вітчизняних і зарубіжних авторів у дисертації запропоновано формулювання і визначення понять страхового шахрайства суб'єктів страхового ринку. Страхове шахрайство – це змова або свідомо протиправна поведінка окремих суб'єктів страхових відносин, навмисно неправильне відображення (подання) даних щодо умов договору страхування, внаслідок чого такі суб'єкти дістають можливості незаконно змінити (використати) умови договору страхування на свою користь чи отримати відшкодування без належних підстав, що впливають із Закону, заволодіти чужим майном чи придбати права на майно шляхом обману, зловживання довірою.

Оскільки в основі існування шахрайства лежить асиметрія інформації, то ефективним інструментом протидії страховим злочинам є підвищення рівня

відкритості інформації та співпраця між учасниками страхового ринку. Аргументовано доцільність створення централізованої бази даних про шахраїв та їхні злочинні дії, незалежного страхового детективного агентства як необхідного елемента механізму безпеки і протидії страховому шахрайству. Розглянуто принципи роботи, джерела надходжень і витрат такого агентства.

Однією з ефективних та обов'язкових форм контролю за діяльністю суб'єктів страхового ринку і запобігання негативним ситуаціям є аудит. Сучасний аудит передбачає не тільки перевірку з метою визначення достовірності та відповідності законодавству і нормативам, а й рекомендації щодо підвищення ефективності роботи, раціональнішого використання ресурсів. Із цих позицій автором запропоновано внесення низки елементів фінансового аналізу до процедури проведення фінансового аудиту страховиків України, що сприятиме підвищенню якісного та змістового наповнення аудиторського висновку. В основу пропозиції покладено систему із трьох груп показників аудиторської оцінки фінансового стану страховиків, яку може бути застосовано у практиці зовнішнього та внутрішнього аудиту: 1) показники платоспроможності; 2) показники ділової активності; 3) показники фінансової стійкості. Оскільки, виконуючи аудит фінансової звітності, аудитори України мають керуватися міжнародними стандартами аудиту, то результати аналізу згідно із зазначеною пропозицією можуть бути викладені як в основному звіті, так й у «пояснювальному параграфі» відповідно до міжнародних стандартів. Переваги такого підходу наведено на прикладі фінансового аудиту вибіркового страховиків.

Шостий розділ дисертації **«Концепція фінансового регулювання страхового ринку України»** узагальнює одержані результати дослідження, представлені в попередніх розділах, і присвячений розробці наукової концепції, удосконаленню теоретико-методологічних підходів до складових механізму фінансового регулювання страхового ринку України.

Метою концепції є визначення можливостей підвищення рівня фінансового забезпечення страхового захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, удосконалення перерозподілу фінансових ресурсів учасників страхового ринку, збільшення інвестиційної привабливості страхування, зростання бюджетних надходжень, підвищення соціальних стандартів населення України.

Структурно в концепції фінансового регулювання страхового ринку України, запропонованій автором, виокремлено три блоки: методологічний, базовий і варіативний. Такий поділ свідчить про багатосторонність і системну прив'язаність концепції до поставленої мети та завдань фінансового регулювання страхового ринку України з урахуванням його особливостей.

У методологічному блоці узагальнено наукові підходи до поняття фінансового регулювання страхового ринку, визначено мету, сутність, функції, принципи, завдання, об'єкти і суб'єкти зазначеного регулювання. Нині в економічній літературі немає єдиного погляду на зміст фінансового регулювання страхового ринку України. Дослідники переважно концентрують увагу на державному регулюванні. У дисертації обґрунтовано, що поняття фінансового регулювання страхового ринку поряд із державною складовою регулювання охоплює такі форми як саморегулювання, самоврядування, неформальне регулювання.

Аргументовано принципи фінансового регулювання страхового ринку: пропорційності, політичної незалежності, цілісності, справедливості, прозорості, ефективності і доцільності, послідовності та системності, уніфікованості, законодавчого унормування, національної свідомості. Наголошено на тому, що для підвищення прозорості страхового ринку й ухвалення виважених рішень органами виконавчої влади необхідно ввести міжнародні стандарти розкриття інформації для всіх учасників страхового ринку.

Аналіз можливості застосування європейських вимог платоспроможності Solvency II для України виявив, що фінансове регулювання страхового ринку України в сучасних умовах має враховувати національні аспекти і міжнародні підходи на основі новітніх моделей ризиків. У дисертації аргументовано необхідність поетапного переходу до вимог Solvency II і запропоновано гармонізувати понятійний апарат і вимоги платоспроможності до відповідних у країнах ЄС; зобов'язати страховиків України створювати власні системи ризик-менеджменту і розкривати їх основи; запровадити ступеневий принцип державного втручання в діяльність страховика залежно від рівня фінансових показників.

Досягнення мети концепції стає можливим за умови реалізації основних завдань фінансового регулювання, серед яких визначено такі: створення умов для розширення спектра і якості страхових послуг; підвищення конкурентоспроможності національного страхового ринку, захист конкуренції та обмеження монополії; створення умов для державно-приватного партнерства у страхуванні (змішаного фінансування проєктів); розширення інвестиційних можливостей страхових компаній; забезпечення дії ринкових мотивацій, стимулів і регуляторів; забезпечення здійснення превентивних заходів; розвиток внутрішнього перестрахування і ринку перестрахових послуг; удосконалення оподаткування і фінансової звітності; забезпечення платоспроможності і фінансової надійності страхових компаній; забезпечення економічної відповідальності учасників страхового ринку; забезпечення рівних

можливостей для учасників страхового ринку й отримання страхових послуг; застосування на національному страховому ринку світових стандартів і його адаптація до міжнародних страхових ринків; застосування соціально спрямованих інструментів фінансового регулювання; запровадження інституту страхового омбудсмена; посилення соціального захисту і запровадження мікрострахування на засадах державно-приватного партнерства; обмеження відпливу коштів за межі країни.

У концепції сформульовано функції фінансового регулювання страхового ринку і показано, що для вітчизняного страхового ринку не всі функції працюють у повній мірі. Визначено, що повноту реалізації *функції мінімізації ризиків* учасників страхового ринку може бути підвищено шляхом впровадження нових технологій у процес надання страхових послуг, введенням міжнародних стандартів у страхуванні (розд. 1 дисертації), регулюванням меж капіталізації страховиків на рівні 30 % активів усіх страховиків на ринку (розд. 2 дисертації), заходів протидії страховому шахрайству (розд. 5 дисертації). Роль *інвестиційної* функції запропоновано посилити, застосовуючи новий підхід щодо оцінки конкурентоспроможності страхового ринку, а також шляхом удосконалення інструментарію фінансового регулювання, розширення переліку напрямів, що дозволені для представлення коштів страхових резервів, запровадження нових фінансових інструментів, нових механізмів конвертації цінних паперів (розд. 2 дисертації). Реалізація *бюджетоутворювальної* функції може бути підвищена згідно з пропозицією автора шляхом упровадження оподаткування прибутків (розд. 4 дисертації), а також підвищенням рівня бюджетних надходжень внаслідок розширення інвестиційної діяльності страховиків. Підвищення рівня реалізації *соціальної* функції може бути досягнуто завдяки поєднанню засобів державного соціального страхування і мікрострахування (розд. 3 дисертації). Поліпшення дієвості *запобіжної* функції базується на пропозиції створення обов'язкових накопичувальних фондів, удосконаленні фінансового аудиту, здійсненні запобіжних заходів (розд. 5 дисертації).

У базовому блоці концепції розглянуто інструменти, методи, способи, форми, види, рівні, термін, досвід, інституційну систему, законодавче забезпечення фінансового регулювання страхового ринку України. У дисертації розкрито провідну роль фінансових методів регулювання страхового ринку, до яких віднесено: фінансове прогнозування, фінансове планування, фінансовий контроль й аудит, пруденційне регулювання, встановлення норм і правил функціонування суб'єктів страхового ринку, упровадження інструментів фінансового регулювання. Показано, що нині на страховому ринку України

поступово набувають поширення такі новітні методи, як проектне фінансування, цільове фінансування, державні закупівлі, здійснюється технічне оновлення і технічне переоснащення, застосування яких дає можливість визначати потенційний стан страхового ринку в майбутньому, альтернативні шляхи його розвитку.

У межах варіативного блоку розробленої концепції розглянуто чинники впливу, сучасний стан, проблемні питання, пріоритетні напрями, заходи з реалізації та очікувані результати фінансового регулювання страхового ринку.

У дисертації показано, що фінансове регулювання страхового ринку України реалізується через відповідний механізм. Зміст складових механізму фінансового регулювання страхового ринку відображається сукупністю таких взаємопов'язаних елементів: взаємодоповнюючих методів фінансового регулювання; інструментів фінансового регулювання; форм фінансового регулювання; видів фінансового регулювання; законодавчого забезпечення; інформаційно-аналітичного забезпечення; заходів з реалізації. Аргументовано, що ефективне використання механізму фінансового регулювання страхового ринку забезпечують відповідні критерії: фінансове регулювання має зберігати ринковий механізм, не розривати ринкових зв'язків учасників страхового ринку і здійснюватися з урахуванням національних особливостей.

Новий понятійний інструментарій і результати дослідження дають підстави для змін та доповнень Податкового кодексу, Господарського кодексу і Законів України: «Про страхування», «Про захист економічної конкуренції», нормативних розпоряджень й актів.

У **додатках** дисертації наведено перелік категорій страхувальників і страховиків – платників податків (дод. А), перелік усіх операцій, що є складовими кожного виду діяльності страховика згідно з новим поділом (дод. Б), акти впровадження результатів дисертації (дод. В–З).

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає підстави зробити висновки, що впливають з узагальнення проміжних висновків розділів дисертації і мають принципове наукове та практичне значення:

1. Досліджено теоретико-концептуальні основи та визначено актуальні проблеми фінансового регулювання страхового ринку України. Виявлено, що в економічній літературі наявні розбіжності у підходах щодо поняття фінансового регулювання страхового ринку, що зумовлено вибором різних критеріїв класифікації й об'єкта дослідження.

Визначено сутність поняття «фінансове регулювання страхового ринку» з урахуванням державного регулювання, саморегулювання, самоврядування, неформального регулювання як цілеспрямованого і послідовного застосування суб'єктом регулювання обов'язкових для виконання учасниками страхового ринку норм і правил, способів, форм та методів впливу на економічні процеси, що мають місце на страховому ринку, на діяльність учасників страхового ринку та їх взаємовідносини за допомогою інструментів фінансового регулювання з метою фінансового забезпечення страхового захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, перерозподілу фінансових ресурсів серед учасників страхового ринку.

Інструменти фінансового регулювання страхового ринку в сучасних умовах включають фінансові інструменти і важелі, правила, методи, засоби або прийоми, норми та нормативи, що застосовує держава, і можуть бути подані в такому переліку: 1) податки; 2) платежі у фонди цільового призначення і резерви запобіжних заходів; 3) кредити; 4) податкові й інші стимули; 5) державні інвестиції, субсидії, дотації та цільова допомога; 6) штрафи і санкції, заборони, приписи; 7) квоти; 8) валютний курс; 9) нормативи платоспроможності; 10) нормативи інвестування коштів страхових резервів; 11) нормативи формування страхових резервів; 12) норматив витрат на ведення справи; 13) нормативи щодо перестрахування; 14) нормативні показники концентрації і конкуренції на страховому ринку; 15) нормативи конкурентоспроможності страхового ринку; 16) умови та принципи формування доходів, нагромаджень і фондів на страховому ринку; 17) умови і принципи фінансування та кредитування; 18) тарифи страхування; 19) умови і нормативи обов'язкового та загальнообов'язкового страхування; 20) види фінансових продуктів і грошових документів у вигляді контракту, кредитної угоди, контракту лізингу та факторингу, депозитної угоди і вкладу, цінних паперів (акції, облігації, сертифікати) із зазначенням відсотків, дивідендів; 21) умови і правила страхування та мікрострахування; 22) норми статутного капіталу і максимального розміру активів; 23) регламентація процедури банкрутства страхових компаній.

Основним державним органом, що здійснює фінансове регулювання страхового ринку, є Кабінет Міністрів України (близько 12 інструментів фінансового регулювання). Нацкомфінпослуг здійснює регулювання за допомогою чотирьох інструментів фінансового регулювання. Аналіз переваг і виявлених недоліків регулювання страхового ринку свідчить, що стратегічні напрями державної політики в галузі страхування не втілені повною мірою.

Дослідження виявляє, що фінансове регулювання страхового ринку в країнах ЄС базується на концептуальних засадах Директив «Solvency I» і

«Solvency II». Українське страхове законодавство базується на європейській моделі Першої Директиви і суттєво відрізняється від сучасної системи фінансового регулювання в країнах ЄС. Сформульовано відповідні шляхи для гармонізації фінансового регулювання вітчизняного страхового ринку до європейських норм.

2. Досліджено теоретико-методологічні засади моніторингу і фінансового регулювання конкуренції на страховому ринку. Запропоновано триетапну оцінку конкурентоспроможності страхового ринку України, що охоплює попередній етап економіко-правового аналізу, основний етап аналізу конкурентоспроможності страхового ринку, допоміжний етап аналітичного дослідження структури ринку.

У межах етапу економіко-правового аналізу виявлено проблему низького рівня інвестування коштів страховиків в економіку і запропоновано законодавче унормування та запровадження нових фінансових інструментів (довготермінові державні цінні папери, у т. ч. валютні, пенсійні та корпоративні облігації, гарантовані державою; похідні цінні папери); розширення переліку напрямів, що дозволені для представлення коштів страхових резервів; розробку механізмів конвертації цінних паперів в інші цінні папери й удосконалення механізму дострокового викупу цінних паперів.

Для основного етапу аналізу конкурентоспроможності страхового ринку запропоновано новий підхід в оцінці, згідно з яким показники визначають альтернативно на базі: 1) чистих страхових премій, 2) валових страхових премій, 3) доходів від основної операційної діяльності, 4) активів. Запропоновано запровадити регламентацію нового інструменту фінансового регулювання страхового ринку за допомогою інтегрального показника конкурентоспроможності, як середнього геометричного коефіцієнта концентрації й індексу Герфіндаля-Гіршмана. За оцінками фактична конкурентоспроможність страхового ринку України є задовільною на ринку страхування життя і високою на ринку «non-life» страхування.

Для етапу додаткового аналітичного дослідження структури страхового ринку показано, що узгодження дій страховиків, спрямованих на обмеження конкуренції, можливе в разі охоплення такою дією 6-ти перших «life» страховиків або 30-ти перших «non-life» страховиків.

3. Виявлено закономірності і тенденції розвитку страхового ринку України. За допомогою регресійного аналізу і фактичних даних кореляції одержано: фактичне збільшення кількості страховиків приводить до фактичного зменшення концентрації страховиків; чим менша конкуренція в Україні, тим меншим є фактичний обсяг страхових премій і доходів, що отримують

вітчизняні страховики загалом по ринку. Показники кореляції між більшістю показників відповідають сильним і помірним лінійним зв'язкам.

4. Визначено шляхи регулювання ефективності діяльності і розподілу страховиків України на ринку залежно від розмірів активів і доходів. Виявлено, що фактичні розподіли страховиків України за активами за останні десять років є подібними до логнормального розподілу з максимумом близько 10 млн грн, малою дисперсією із «хвостом» у бік більших активів. Розподіли страховиків за доходами мають експоненціальний вигляд спадної залежності із «хвостом» у бік більших доходів: більшість страховиків збирають невеликі премії, тоді як невелика частка страховиків – великий обсяг премій.

Регулювання ефективності діяльності і розподілу страховиків України має здійснюватися з урахуванням їх розмірів і часу. Запропоновано новий підхід до фінансового регулювання розмірів активів страховиків, згідно з яким частка активів будь-якого страховика має бути меншою за концентрацію $CR_1 = 30\%$, розраховану на базі активів усіх страховиків на ринку. Запропоновано підхід до розв'язання проблеми знецінення в часі статутного капіталу страховиків шляхом його перегляду відповідно до чинних вимог кожні п'ять років із початку діяльності.

Доведено вплив розміру активів страховика на такі показники, як обсяг премій, величина статутного капіталу, чистий прибуток. Виявлено неоднозначність розмірного ефекту стосовно показника рентабельності активів, що приводить до можливості існування інтервалу розмірів активів від 60 млн грн до 100 млн грн, де спостерігається зменшення рентабельності активів зі збільшенням розміру страховика, та існування зони високої рентабельності для розмірів активів близько 60 млн грн. Прогнозування вказує на можливість переходу від розподілу страховиків за розмірами активів з одним максимумом близько 10 млн грн до бімодального розподілу з додатковим максимумом близько зони високої рентабельності.

5. Доведено, що впровадження мікрострахування як нового інструменту регулювання страхового ринку удосконалює програми страхування в контексті посилення соціального захисту. Визначено нові понятійні інструменти дослідження і введено в термінологічний обіг поняття «мікрострахування» як захист майнових інтересів осіб з низькими доходами в обмін на низькі страхові премії за умов невеликих страхових сум, спрощеної системи страхування, високої частки і невеликих за розмірами страхових відшкодувань, невисокого прибутку постачальника послуг.

Аргументовано переваги фінансового регулювання страхового ринку за допомогою мікрострахування на засадах державно-приватного партнерства порівняно із традиційними системами соціального забезпечення, серед яких:

- розподіл тягаря бюджетного фінансування між державою та мікростраховиками: держава сприяє купівлі мікрострахових полісів, а постачальник послуг сплачує відшкодування;
- якщо державна система соціального захисту передбачає участь органів виконавчої влади та некомерційних самоврядних організацій, то мікрострахування можуть здійснювати комерційні організації;
- джерела коштів для здійснення мікрострахування і соціального захисту відрізнятимуться, оскільки в мікрострахуванні передбачається участь вітчизняних і міжнародних фондів та донорів, спеціально створених організацій.

На основі проведеного опитування населення з різним рівнем статку й різних соціальних статусів одержано кореляцію між рівнем статку, бажаною страховою премією та бажаним страховим відшкодуванням – більшість незаможних осіб готові сплачувати за договір мікрострахування річну ціну до 30 грн і тарифом на рівні до 1 % страхової суми. Виявлено попит на страхування для населення з низьким рівнем доходів, який сформульовано у вигляді експоненціальної залежності. Виявлено нееластичний ринковий попит на послуги мікрострахування і конфлікт інтересів між клієнтом та комерційним постачальником послуг.

Розрахунок фінансового забезпечення мікрострахування для України показує прогнозний рівень рентабельності мікрострахової діяльності на рівні 7 %. Можливість мікрострахового бізнесу базується на захисті від ризиків із великою частотою настання і невеликими страховими сумами.

6. Запропоновано комплекс заходів і нових правил для законодавчої регламентації мікрострахування, яке передбачає реалізацію концептуальних засад його створення та розвитку, проведення комплексу заходів й імплементацію нових правил. Основним гарантом мікрострахування може бути Всеукраїнська асоціація мікрострахування, що матиме Гарантійний фонд мікрострахування й функціонуватиме для захисту інтересів компаній – членів асоціації, які є постачальниками послуг мікрострахування, та клієнтів – споживачів таких послуг. Аргументовано необхідність створення сприятливих умов для зростання економічної активності мікростраховиків за допомогою податкових пільг соціальної спрямованості на протязі перших п'яти років.

Спектр нових фінансових інструментів для різних категорій страхувальників охоплює поліси першочергового значення: поліс мікрострахування здоров'я (у разі хвороби), поліс мікрострахування життя (у разі смерті), поліс мікрострахування майна й активів, поліс мікрострахування від нещасного випадку, та поліси другочергового значення: поліс мікрострахування позики, поліс мікрострахування врожаю.

7. Здійснено аналіз і подано пропозиції щодо податкового регулювання діяльності вітчизняних страховиків як важливої складової фінансового регулювання. Доведено, що підвищення ефективності механізму податкового регулювання в умовах українського економічного середовища можливе шляхом зменшення ставок оподаткування для страхових компаній з одночасним використанням оподаткування прибутків страховика в розрізі видів його діяльності: 15 % для основної операційної діяльності – страхування, перестрахування; 16 % – для іншої операційної діяльності; 17 % – для фінансової діяльності; 18 % для інвестиційної діяльності.

Показано переваги нового підходу за допомогою розрахунку показника податкової віддачі й обґрунтовано, що новий підхід є компромісним рішенням для страховиків – платників податку та держави і може бути уніфікованим для всіх суб'єктів фінансового ринку.

Запропоновано новий принцип визначення фінансових результатів страховика для цілей оподаткування, що досягається шляхом відокремлення інвестиційної діяльності страховика від фінансової і співвіднесення витрат з основними видами діяльності страхової компанії: страховою (основною операційною) діяльністю, інвестиційною діяльністю, фінансовою діяльністю, іншою операційною діяльністю. Запропоновано регламентувати формування джерел надходжень і витрат страховика за новим підходом на основі систематизації і класифікації всіх складових грошових потоків, що визначають фінансовий результат страховика за кожним видом діяльності.

Розкрито особливості оподаткування і відмінності між оподаткуванням страхових платежів та страхових відшкодувань страхувальників – юридичних осіб у контексті новацій Податкового кодексу України. З метою поліпшення рівня соціальних гарантій працівників із низьким рівнем доходу запропоновано внесення до складу витрат платника податку – юридичної особи витрати на страхування ризиків, пов'язаних зі страховим захистом працівників із низьким рівнем доходу, для яких підприємство – юридична особа є основним місцем роботи.

8. Визначено джерела фінансового забезпечення запобіжних заходів із метою підвищення ефективності фінансового регулювання страхового ринку на макроекономічному і мікроекономічному рівнях. Доведено, що підвищення ефективності фінансового регулювання страхового ринку досягається шляхом реалізації превентивної функції страхування щодо зменшення імовірності настання негативних страхових подій і базується на використанні таких інструментів як: платежі у фонди цільового призначення і резерви запобіжних заходів, державні дотації та цільова допомога. На страховому ринку України ці

інструменти дотепер не знаходять використання повною мірою. Запропоновано законодавче унормування створення обов'язкових накопичувальних фондів, що мають різні рівні регулювання: на макроекономічному рівні – державно-приватний фонд запобіжних заходів на засадах державно-приватного партнерства; на рівні об'єднань страховиків – фонди страхових гарантій і превентивних заходів; на мікроекономічному рівні – резерв превентивних заходів.

Джерелами формування державно-приватного фонду попереджувальних заходів можуть бути: відрахування від страхових премій, що надійшли за договорами добровільного страхування за звітний період; добровільні внески та пожертвування фізичних і юридичних осіб; дотації та цільові надходження з державного бюджету України; цільова допомога із фондів страхових гарантій і превентивних заходів; відсотки від розміщення тимчасово вільних коштів в економіку країни, на депозитах у державних банках і придбання державних цінних паперів.

Фонди страхових гарантій і запобіжних заходів створюються на рівні об'єднань страховиків для запобігання страховим випадкам і гарантування повернення внесків вкладникам страхових компаній, що стали банкрутами, а джерелами формування можуть бути як передбачені відсотки з внесків (не більше 10 % чистих премій), так і власні кошти страховиків.

9. Аргументовано, що фінансове регулювання страхового ринку має супроводжуватись економіко-правовим регулюванням протидії страховому шахрайству. Страхове шахрайство виявляється у вигляді збільшення ставок премій для страхувальників, зростання власних витрат страховика, зменшення податкових надходжень до бюджету і становить загрозу принципу адекватного розподілу зобов'язань у страхуванні щодо ризиків подій, що можуть статися.

Запропоновано введення положень у проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування» (нова редакція) і відповідних статей в Цивільний кодекс України щодо визначення страхового шахрайства, відповідальності страховика і страхувальника та механізмів забезпечення протидії страховому шахрайству.

Страхове шахрайство – це змова або свідомо протиправна поведінка окремих суб'єктів страхових відносин, навмисно неправильне відображення (подання) даних щодо умов договору страхування, внаслідок чого такі суб'єкти дістають можливості незаконно змінити (використати) умови договору страхування на свою користь чи отримати відшкодування без належних підстав, що впливають із Закону, заволодіти чужим майном чи придбати права на майно шляхом обману, зловживання довірою.

Аргументовано, що регулювання протидії страховому шахрайству слід здійснювати: на мікроекономічному рівні страховика – через відділи претензій, страхових випадків й економічної безпеки з персоналом страхових детективів; на регіональних і макроекономічному рівнях країни – за допомогою незалежних страхових детективних бюро й агентств; на державному і міжнародному рівнях – через страховий нагляд уповноваженими органами і міжнародними асоціаціями страхових наглядів. Аргументовано доцільність створення централізованої бази даних про шахраїв та їх злочинні дії, незалежного страхового детективного агентства.

10. Удосконалено методику фінансового аудиту страхової компанії шляхом внесення додаткових елементів фінансового аналізу. Чинна методика фінансового аудиту страхових компаній у частині аудиту фінансового стану на основі лише трьох показників ліквідності не може бути основою для надання рекомендацій, адже не дає змоги повністю розкрити і виявити особливості фінансово-економічної діяльності страховиків. Запропоновано здійснювати аудит фінансового стану страхової компанії на базі 15-ти показників, що відображають платоспроможність, ділову активність і фінансову стійкість. Результати аналізу згідно із зазначеною пропозицією можуть бути викладені як в основному звіті, так й у «пояснювальному параграфі» відповідно до міжнародних стандартів аудиту. Удосконалена методика проведення фінансової аудиторської перевірки з урахуванням елементів фінансового аналізу дає змогу підвищити ефективність контролю і своєчасно застосовувати відповідні інструменти фінансового регулювання страхового ринку.

11. За допомогою узагальнення одержаних результатів дослідження концептуалізовано фінансове регулювання страхового ринку України з урахуванням державної складової регулювання, саморегулювання, самоврядування і поділом на три блоки. Визначено мету, сутність, функції, принципи, завдання, інституціональну складову, методи, інструменти, об'єкти і суб'єкти, наукову парадигму, чинники, проблемні питання, форми, види, рівні, законодавче забезпечення фінансового регулювання, запропоновано заходи з реалізації та розкрито результати фінансового регулювання страхового ринку.

Аргументовано, що підвищення ефективності фінансового регулювання страхового ринку України має досягатись через використання відповідного механізму, зміст складових якого визначається сукупністю таких взаємопов'язаних елементів: методи, інструменти, форми і заходи з реалізації фінансового регулювання; законодавче та інформаційно-аналітичне забезпечення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові монографії

1. Шірінян Л. В. Фінансове регулювання страхового ринку України: проблеми теорії та практики : [монографія] / Л. В. Шірінян. – К. : Видавництво «Центр учбової літератури», 2014. – 458 с. (25,7 друк. арк.).

2. Шірінян Л. В. Мікрострахування в Україні: бути чи не бути? : монографія / Л. В. Шірінян, А. С. Шірінян. – Черкаси : Видавництво Чабаненко Ю. А., 2012. – 208 с. (13,0 друк. арк.) *Особистий внесок автора: розроблено концептуальні засади запровадження та розвитку мікрострахування в Україні, механізм його фінансового забезпечення, спектр фінансових інструментів для різних категорій страхувальників (6,0 друк. арк.).*

Наукові статті у фахових виданнях

3. Шірінян Л. В. Оподаткування страхових компаній України / Л. В. Шірінян // Фінанси України. – 2010. – № 5. – С. 76–85 (0,64 друк. арк.).

4. Шірінян Л. В. Оптимізація організації фінансів та вдосконалення оподаткування страхових компаній України / Л. В. Шірінян // Економіка України. – 2010. – № 6. – С. 55–66 (1,04 друк. арк.).

5. Шірінян Л. В. Мікрострахування – новий напрям розвитку страхової діяльності в Україні / Л. В. Шірінян // Регіональна економіка. – 2010. – № 2. – С. 141–150 (0,50 друк. арк.).

6. Шірінян Л. В. Страхове шахрайство – економіко-правові аспекти, індикатори і шляхи боротьби / Л. В. Шірінян // Економіка та право. – 2010. – № 3. – С. 148–153 (0,60 друк. арк.).

7. Шірінян Л. В. Комплексна оцінка конкурентного середовища ринку страхових послуг України / Л. В. Шірінян // Фінанси України. – 2011. – № 7. – С. 73–84 (0,66 друк. арк.).

8. Шірінян Л. В. Конкурентоспроможність страхового ринку України в сучасних умовах / Л. В. Шірінян, А. С. Шірінян // Економіка України. – 2011. – № 7. – С. 37–48 (0,81 друк. арк.). *Особистий внесок автора: розроблено методологію оцінки конкурентоспроможності страхового ринку України, інструментарій фінансового регулювання страхового ринку (0,4 друк. арк.).*

9. Шірінян Л. В. Ризикова складова мікрострахування / Л. В. Шірінян // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 6. – С. 61–68 (0,79 друк. арк.).

10. Шірінян Л. В. Європейський досвід фінансового регулювання страхового ринку / Л. В. Шірінян, С. Л. Лондар // Наукові праці НДФІ. – 2011. – № 1 (54). – С. 89–102 (0,93 друк. арк.). *Особистий внесок: запропоновано шляхи вдосконалення фінансового регулювання страхового ринку України з метою гармонізації його з європейськими нормами (0,5 друк. арк.).*

11. Шірінян Л. В. Вплив кількості страховиків на ефективність страхової галузі України / Л. В. Шірінян // Актуальні проблеми економіки – 2011. – № 12. – С. 303–311 (0,50 друк. арк.).
12. Шірінян Л. В. Ключові питання державного регулювання мікрострахування / Л. В. Шірінян // Наукові праці НДФІ. – 2011. – № 4 (57). – С. 11–21 (0,77 друк. арк.).
13. Шірінян Л. В. Специфіка і перспективи формування ринкового попиту на страхування для незаможного населення України / Л. В. Шірінян // Регіональна Економіка. – 2011. – № 4. – С. 177–183 (0,48 друк. арк.).
14. Шірінян Л. В. Оцінка впливу конкуренції на макроекономічні показники страхової галузі України / Л. В. Шірінян // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 12. – С. 153–159 (0,47 друк. арк.).
15. Шірінян Л. В. Сутність і специфіка полісів мікрострахування для малозабезпеченого населення і представників малого бізнесу / Л. В. Шірінян // Економіка та право. – 2011. – № 3 (31). – С. 20–25 (0,70 друк. арк.).
16. Шірінян Л. В. Вплив розмірів СК на ефективність їх діяльності на ринку страхових послуг / Л. В. Шірінян // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 4. – С. 97–105 (0,46 друк. арк.).
17. Шірінян Л. В. Емпірична оцінка ринкового попиту на страхові послуги для незаможного населення України / Л. В. Шірінян, А. С. Шірінян // Економіка України. – 2012. – № 4. – С. 25–31 (0,47 друк. арк.). *Особистий внесок: висунуто і перевірено гіпотезу про кореляцію між бажаною страховою премією, бажаним страховим відшкодуванням і доходом потенційного страхувальника* (0,3 друк. арк.).
18. Шірінян Л. В. Понятійна сутність і теоретико-концептуальні засади фінансового регулювання страхового ринку / Л. В. Шірінян // Світ фінансів. – 2012. – № 1. – С. 129–138 (0,82 друк. арк.).
19. Шірінян Л. В. Страхове детективне агентство як необхідний елемент механізму безпеки і протидії страховому шахрайству / Л. В. Шірінян // Економіка та право. – 2012. – № 1 (32). – С. 143–148 (0,64 друк. арк.).
20. Шірінян Л. В. Фінансове забезпечення мікрострахування в Україні / Л. В. Шірінян // Фінанси України. – 2012. – № 2. – С. 93–102 (0,66 друк. арк.).
21. Шірінян Л. В. Досвід розвитку мікрострахування у країнах Азії / Л. В. Шірінян // Наукові праці НДФІ. – 2012. – № 1(58). – С. 95–105 (0,65 друк. арк.).
22. Шірінян Л. В. Фінансовий аудит страховика як метод контролю і регулювання діяльності страхових компаній / Л. В. Шірінян // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 7–8 (134–135). – С. 114–119 (0,58 друк. арк.).

23. Шірінян Л. В. Адресне мікрострахування / Л. В. Шірінян // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 8 (134). – С. 272–279 (0,43 друк. арк.).

24. Шірінян Л. В. Конкуренція на ринку страхових послуг Німеччини у 1999–2010 рр. – огляд, порівняння, нові ідеї та методологія / Л. В. Шірінян // Журнал європейської економіки. – 2012. – Т. 1. – № 4 (груд.). – С. 490–511 (1,06 друк. арк.).

25. Шірінян Л. В. Досвід мікрострахування в країнах Центральної та Південної Америки / Л. В. Шірінян // Демографія та соціальна економіка. – 2012. – № 2 (18). – С. 115–123 (0,60 друк. арк.).

26. Шірінян Л. В. Особливості мікрострахування в країнах Африки / Л. В. Шірінян // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2012. – № 4. – С. 63–68 (0,45 друк. арк.).

27. Шірінян Л. В. Статутний капітал мікрострахових компаній: нові ідеї та перспективи / Л. В. Шірінян // Ринок цінних паперів України. – 2012. – № 9. – С. 87–94 (0,57 друк. арк.).

28. Шірінян Л. В. Закономірності вітчизняного ринку «non-life» страхування / Л. В. Шірінян // Фінанси України. – 2013. – № 8 (213). – С. 86–96 (0,51 друк. арк.).

29. Шірінян Л. В. Економіко-правовий аналіз діяльності страховиків на страховому ринку України / Л. В. Шірінян // Наукові праці НДФІ. – 2013. – № 4 (65). – С. 106–116 (0,47 друк. арк.).

30. Шірінян Л. В. Оподаткування страхувальників-юридичних осіб в контексті новацій Податкового кодексу / Л. В. Шірінян // Економіка розвитку. – 2013. – № 1 (65). – С. 67–72 (0,64 друк. арк.).

31. Шірінян Л. В. Диференційоване оподаткування страховиків як спосіб фінансового регулювання страхового ринку / Л. В. Шірінян // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 1. – С. 30–36 (0,56 друк. арк.).

Публікації в інших виданнях:

32. Шірінян Л. В. Мікрострахування – страхування для всіх / Л. В. Шірінян // Україна Бізнес Ревю: фінансово-економічний тижневик. – 2009. – № 51–52, 26 листопада. – С. 4 (0,25 друк. арк.).

33. Шірінян Л. В. Конкуренція на страховому ринку Німеччини / Л. В. Шірінян // Финансовые услуги. – 2012. – № 5 (95). – С. 28–30 (0,23 друк. арк.).

34. Шірінян Л. В. Мікрострахування як засіб убезпечення людей і стратегія управління ризиками / Л. В. Шірінян // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки: мат. III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Тернопіль, 28–29 травня 2009 р. / відп. ред.

С. І. Юрій. – Тернопіль : Тернопільський національний економічний університет. – 2009. – С. 244–246 (0,09 друк. арк.).

35. Шірінян Л. В. Мікрострахування як новий засіб убезпечення осіб з низькими доходами і стратегія управління ризиками / Л. В. Шірінян // Соціально-економічні наслідки ринкових перетворень у постсоціалістичних країнах : зб. мат. IV Міжнародної наукової конференції, м. Черкаси, 23–25 вересня 2009 р. : у 2 т. / відп. ред І. І. Кукурудза. – Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Б. Хмельницького. – 2009. – Т. 2. – С. 87–88 (0,08 друк. арк.).

36. Шірінян Л. В. Трансформація концепції оподаткування страхових компаній України / Л. В. Шірінян // Фінансова система України: проблеми і перспективи розвитку : зб. наук. праць за мат. III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16 листопада 2009 р. – К. : ЕКОМЕН. – 2009. – С. 203–205 (0,14 друк. арк.).

37. Ширинян Л. В. Нанотехнологии – потенциальный класс риска и объект страховой защиты / Л. В. Ширинян // Фінанси України: Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпропетровськ, 19–20 травня 2010 р. : у 7 т. – Д. : Біла К. О. – 2010. – Т. 3. – С. 85–87 (0,13 друк. арк.).

38. Шірінян Л. В. Конкуренція на ринку страхових послуг України / Л. В. Шірінян // Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : мат. XVI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Луцьк 25–26 травня 2011 р. / відп. ред. Л. Г. Ліпич. – Луцьк : Волинська мистецька агенція «Терен». – 2011. – С. 174–175 (0,09 друк. арк.).

39. Шірінян Л. В. Удосконалення оподаткування страхових компаній України / Л. В. Шірінян // Економіка та менеджмент: перспективи розвитку : мат. доп. Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 18–20 травня 2011 р. : у 2 т. / за заг. ред. : О. В. Прокопенко, М. Ю. Троян. – Суми : СумДУ. – 2011. – Т. 1. – С. 39 (0,06 друк. арк.).

40. Шірінян Л. В. Мікрострахування – новий сектор розвитку фінансового ринку України / Л. В. Шірінян // Розвиток фінансової системи в сучасних умовах : мат. Науково-практичної конференції, м. Київ, 26–27 травня 2011 р. / редкол. : Т. І. Єфименко (гол.) [та ін.]. – К. : ДННУ «Академія фінансового управління». – 2011. – С. 284–286 (0,18 друк. арк.).

41. Шірінян Л. В. Фінансове регулювання страхового ринку / Л. В. Шірінян // Методологічні та практичні аспекти менеджменту в параметрах національної економічної моделі : тези Міжнародної науково-практичної конференції, м. Черкаси, 12–13 квітня 2012 р. – Черкаси : СУЕМ. – 2012. – С. 103–104 (0,10 друк. арк.).

42. Шірінян Л. В. Європейський досвід фінансового регулювання страхового ринку / Л. В. Шірінян // Актуальні питання фінансової та бюджетно-

податкової політики в контексті реалізації Програми економічних реформ на 2010–2014 роки : мат. науково-практичної конференції, м. Київ, 17–18 травня 2012 р. / редкол. : Т. І. Єфименко (гол.) [та ін.]. – К. : ДННУ «Академія фінансового управління». – 2012. – С. 479–482 (0,14 друк. арк.).

43. Шірінян Л. В. Ринок страхових послуг Німеччини у 1999–2012 роках / Л. В. Шірінян // Страховий ринок України в умовах фінансової глобалізації : зб. мат. Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 10–12 жовтня 2012 року. – К. : КНЕУ. – 2012. – С. 245–247 (0,13 друк. арк.).

44. Шірінян Л. В. Мікрострахування в Україні: перспективи становлення та розвитку / Л. В. Шірінян // Страховий ринок: потенціал розвитку в умовах економічної нестабільності : зб. тез доп. VIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 6–7 грудня 2012 р. : у 2 т. / за заг. ред. В. Д. Базилевича. – К. : Логос. – 2012. – Вип. VIII. – Т. 2. – С. 435–436 (0,09 друк. арк.).

45. Шірінян Л. В. Економіко-правовий аналіз діяльності страховиків / Л. В. Шірінян // Економічне моделювання та інформаційні технології в управлінні соціально-економічними процесами : тези Міжнародної науково-практичної конференції, м. Черкаси, 20 грудня 2012 р. – Черкаси : Східноєвропейський університет економіки та менеджменту. – 2012. – С. 123–125 (0,16 друк. арк.).

46. Шірінян Л. В. Фінансовий аудит діяльності страхової компанії / Л. В. Шірінян // Проблеми формування систем управління в умовах глобалізації: теорія, методологія, практика : тези Міжнародної науково-практичної конференції, м. Черкаси, 18–19 квітня 2013 р. – Черкаси : СУЕМ. – 2013. – С. 115–116 (0,10 друк. арк.).

47. Ширинян Л. В. Микрострахование в Украине и СНГ или «back in the U.S.S.R.» / Л. В. Ширинян // Страховые интересы современного общества и их обеспечение : сб. мат. Международной научно-практической конференции : в 2 т., г. Саратов, 5–7 июня 2013 г. – Саратов : Издательство Саратовского гос. университета имени Н. Г. Чернышевского. – 2013. – Т. 1. – С. 249–254 (0,10 друк. арк.).

48. Шірінян Л. В. Економіко-правові аспекти страхового шахрайства в Україні та шляхи протидії / Л. В. Шірінян // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки : мат. науково-практичної конференції, м. Тернопіль, 23–24 квітня 2013 р. / відп. ред. А. І. Крисоватий. – Тернопіль : ТНЕУ. – 2013. – С. 231–322 (0,08 друк. арк.).

49. Шірінян Л. В. Удосконалення складу витрат платників податку – страхувальників – юридичних осіб / Л. В. Шірінян // Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : мат. XVIII науково-практичної конференції, м. Луцьк, 29–30 травня 2013 р. / відп. ред. Л. Г. Ліпич. – Луцьк : Вежа-Друк. – 2013. – С. 174–175 (0,09 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Шірінян Л. В. Фінансове регулювання страхового ринку України в сучасних умовах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління» Міністерства фінансів України, Київ, 2014.

У дисертації розв’язано комплексну проблему, пов’язану з ефективністю інструментів фінансового регулювання страхового ринку. Запропоновано нові інструменти фінансового регулювання страхового ринку, що характеризують його конкурентоспроможність за різними рівнями забезпечення. Розроблено концепцію фінансового регулювання страхового ринку. Доведено розмірний ефект у страхуванні, одержано фактичні розподіли страховиків України за доходами й активами.

Розроблено концепцію створення і розвитку мікрострахування в Україні як нового соціально спрямованого інструменту регулювання.

Доведено можливість підвищення ефективності фінансового регулювання шляхом зменшення ставок оподаткування для страховиків з одночасним упровадженням оподаткування прибутків страховика в розрізі видів його діяльності.

Запропоновано підвищення ефективності фінансового регулювання страхового ринку у сфері управління накопичувальними фондами запобіжних заходів та шляхи регулювання протидії страховому шахрайству на мікроекономічному і макроекономічному рівнях країни.

Ключові слова: *страховий ринок, фінансове регулювання, конкуренція, конкурентоспроможність, розмір страховика, мікрострахування, населення з низьким рівнем доходу, оподаткування, страхове шахрайство, детективне агентство.*

АННОТАЦИЯ

Ширинян Л. В. Финансовое регулирование страхового рынка Украины в современных условиях. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. Государственное научно-образовательное учреждение «Академия финансового управления» Министерства финансов Украины, Киев, 2014.

В диссертации решена комплексная проблема, связанная с эффективностью инструментов финансового регулирования страхового рынка Украины, конкуренцией, микрострахованием, налогообложением, противодействием страховому мошенничеству, превентивными мерами. Найдены корреляционные соотношения между количеством и распределением игроков на страховом рынке, показателями конкуренции.

Предложена трехэтапная оценка конкурентоспособности страхового рынка Украины, ряд новых показателей и новый подход, согласно которому показатели страхового рынка определяются альтернативно на базе: 1) чистых страховых премий, 2) валовых страховых премий, 3) доходов от основной операционной деятельности, 4) активов.

На основе регрессионного анализа и фактических данных получены фактические распределения количества страховщиков Украины по размерам активов и доходов и доказано существование эффекта размера в страховании: влияние размера страховщика на объем премий, прибыли, уставного капитала, показатель рентабельности.

Разработаны концепция финансового регулирования страхового рынка и концепция создания и развития микрострахования в Украине. Определено финансовое обеспечение микрострахования. Проведен опрос населения и получен эмпирический закон рыночного спроса на страхование для населения с низким уровнем доходов в виде экспоненциальной зависимости.

Предложен новый принцип определения финансовых результатов страховщика с целью налогообложения путем разделения инвестиционной деятельности страховщика и финансовой и соотнесения расходов с основными видами деятельности страховщика. Аргументировано снижение ставок налогообложения с одновременным введением налогообложения прибылей страховщика по разным видам деятельности.

Рассмотрено налогообложение операций юридических лиц, связанных со страхованием. Предлагается включение в состав расходов плательщика налога – юридического лица расходов на страхование рисков, связанных со страховой защитой работников с низким уровнем доходов, для которых предприятие – юридическое лицо является основным местом работы.

Аргументирована возможность повышения эффективности финансового регулирования страхового рынка путем создания обязательных накопительных фондов превентивных мероприятий и управления ними на уровне страховщика, объединений страховщиков всей страны.

Предложены определения «страхового мошенничества» для всех участников страхового рынка и способы регулирования противодействия страховому мошенничеству. Обоснована целесообразность создания

независимого страхового детективного агентства как необходимого элемента механизма безопасности и противодействия страховому мошенничеству.

Усовершенствована методика финансового аудита страховщиков путем обязательного включения элементов финансового анализа в процедуру аудита финансового состояния страховика.

Ключевые слова: *страховой рынок, финансовое регулирование, конкуренция, конкурентоспособность, размер страховщика, микрострахование, население с низким уровнем дохода, налогообложение, страховое мошенничество, детективное агентство.*

ABSTRACT

Shirinyan L. V. Financial regulation of insurance market of Ukraine under modern conditions. – Manuscript.

Thesis for scientific degree of doctor of economical sciences in speciality 08.00.08 – money, finances and credit. State educational-scientific institution «Academy of Financial Management» by Ministry of Finance of Ukraine, Kyiv, 2014.

The dissertation solves the complex problem related to the instruments efficiency of financial regulation of the insurance market in Ukraine. The new financial regulation instruments, which describe the competitiveness of the insurance market on different security levels, have been offered. The concept of insurance market financial regulation has been elaborated. There has been proved the scale effect in insurance and the actual distributions of insurers depending on their revenues and assets has been found.

The work presents the conceptual ways of creation and development of microinsurance in Ukraine as the new socially oriented regulation instrument.

The increase of the financial regulation efficiency can be reached using reduced taxes and differentiated taxation of insurers profits within different types of activities.

The increase of the financial regulation efficiency concerns also the obligatory accumulation funds of preventive measures. In this context the ways of regulation of the insurance fraud counteraction on microeconomical level of the insurer, on the regional and macroeconomical levels of the country have been recommended.

Keywords: *insurance market, financial regulation, competition, competitiveness, size of insurer, microinsurance, low-income population, taxation, insurance fraud, detective agency.*